

Nagy Abonyi Ágnes

A FELSŐHEGYI BÚCSÚJÁRÓK EMLÉKEI (SZELLEMI ÉS TÁRGYI EMLÉKEK)

Beszámolómban néhány gondolatot fogok elmondani a felsőhegyi nép búcsújárásáról, illetve a búcsúvezetők nyomán a búcsúkról, a zarándokutakról hallott emlékekről.

A felsőhegyi néphitben a Mária-kultusz igen erős és mély gyökerű. A Mária-tiszteletet igazolják a szép búcsús Mária-énekek, a Mária-lobogók (a Mária-társulati kis lobogókra gyönyörűen festett Mária Szíve, Boldogasszony és a Szűzanya más ikonográfiai ábrázolásai), melyeket a gyalogos zarándokutakra magukkal vittek.

Kutatási területemen, a tárgyi emlékek között kutatva arra a megállapításra jutottam, hogy főleg az 1920-as évektől kezdve tisztelik és őrzik a szakrális néprajzi tárgyakat. Ez az időszak egybeesik azzal a periódussal, amikor a falusi nép vallási élete és kultúrája úgymond reneszánszát élte.

Finta János plébánost, majd az őt követő Csajkás Antalt a legnépszerűbb lelkészeknek tartották a felsőhegyi plébánia fennállása óta. Így főleg e két tevékeny lelkész idejében zajló búcsújárás szokásaira és anyagi kultúrájára irányult gyűjtésem. Módszeres feldolgozáshoz az eddig összegyűjtött anyag nem elegendő.

Kérdéseimre a következő válaszokat kaptam:

1. Hova jártak búcsúra?

A környékben Zentára, Tóthfaluba, Tornyosra, Topolyára, Moravicára, Adorjánra.

A távolabbi kegyhelyekre Doroszlóra (kétnapos zarándoklatra gyalog) és Tekijára.

Több napos zarándoklatra pedig Szegedre, Máriagyűdre és Medugorjéba.

2. Ki szervezte és szervezi a zarándokutakat?

Az 1920-as években Márkus József (Jóska bácsi), az ötvenes években is még valameddig a fiával, Sándorral együtt szervezte, majd a hatvanas években az akkori helyi plébános¹, Bartusz József vette át a szervezést, míg napjainkban szintén a népszerű Józsi atya, Nagy József, a zentai Szent Teréz-plébánia esperesplébánosa és a nővérek szervezik.

3. Mit hoztak haza a szenthelyekről?

Korsóban, napjainkban üvegben, műanyag flakonban szentkút-vizet, füvet (melyek szentelményként tovább élnek az otthonaikban), kegytárgyakat: olvasót, gyertyát, szentképet, feszületet. Kérdésemre válaszként a szakrális tárgyakat sorolták fel csak a falubeliek, de profán dolgokat (dísztárgyakat, kis vázát) is őriznek lakásukban. Például *Mucsi István* a vendégfogadó utcára néző szobája falán őrzi a szabadkai szentkútról készült fényképet.

Főként Doroszlóról valók az emléktárgyak, melyeknek népi szentelmény jellegük is van. Doroszlói korsónak szokták hívni nálunk azt a feliratos mázas butykost, amelyben vizet vittek e kegyhelyről.

Ez a korsó sokban hasonlít a siklói fazekasok által készített szenteltvízes korsóra, amely a máriagyüdi búcsújáró helyre készült.* A gölöncsérmesterek barna-sötétbarna alaplapon fehér írókázással díszítették. Sárga és néha zöld színek felhasználásával alakították ki a virág-, illetve a geometrikus mintát. A zentai Városi Múzeum gyűjteményében található korsók közül kettőn a „Maria Doroslov Emlék” felirat alatt évszám olvasható. Az egyik 1928, a másikon 1929-es évszám jelzi a készítés dátumát. Ezzel a felirattal „Maria Dorosloi Emlék” vagy csak „Maria Doroslovo” alakban van a gyűjteményben.² Ezeknek a korsóknak a nyaka karimás, ebből indul csöcsös füle, amely néha kissé felfelé ívelő. A fültől indulva a vállrész két oldalán gyakoriak a geometrikus díszítések: hullámvonalak, koncentrikus körök, csigavonalak. Magasságuk általában 20–30 cm.

Hazaindulás előtt általában mindenki merített a szentkút vizéből korsóba, üvegbe, vagy legalább szedett a doroszlói füvekből, illetve vásárolt valamilyen búcsúemléket. Elsősorban asszonyok kötöttek csokrot a különleges növényekből, mert azt tartják, hogy a szentkút tájékán szedett fű mind használ, ha baj van. Különösen hasznosnak tartanak egy virágot, melyet máriavirágnak neveznek a búcsúsok. A szakirodalom e mitikus növény „Máriaülte gaz”, szegényvirág elnevezéseit ismeri. E növényeket otthon az előre kiválasztott személyeknek ajándékozzák, vagy megszáritják s őrzik a felhasználásig.

Búcsúfiát a kegyhely területén felállított árusoktól vásároltak. Régebben főként vallási jellegű emléktárgyakat vittek haza: kegytárgyakat, rózsafüzért, rózsafüzértartót, érméket, kegyképeket, kegyszobrokat. A búcsújárók az otthon maradt családtagoknak másféle közönséges dolgokat is ajándékoztak. A nőknek ékszert, dísztárgyat, a gyerekeknek mézeskalácsot, cukorkát.

A búcsújáró helyek felkeresésének következő okait sorolják:

Az Istenhez fordulást – elsősorban Márián keresztül, kérést mindenféle emberi bajban, betegségben, szükségben, illetve köszönetmondást az így elnyert segítségért és a vezeklést.

A régi idők búcsújárásáról faggattam a falubelieket.

Újházi Teréz így emlékezett édesanyja elbeszélésére: „Batyuba vittek ételmezt a búcsúsok, egy kis levest . . . 2–3 napig tartott az út. A doroszlói búcsúra a Mária-tisztelők mentek, Máriátul kértek valamit, kinek milyen ügye, baja vót, az egészséggel-betegséggel kapcsolatban. Bajkútnak hívták sokáig. Hoztak onnan vizet meg emléktárgyakat. Ilyeneket: körösztöket, gyertyákat, szentótt-víztartót . . . szóval emléktárgyakat. Hasznáták is azokat. Főtették a falra és öntötték bele szentótt vizet. Minálunk is vót, az én anyámná. Ha vihar vót, szentótt gyertyát gyújtottak, az segített meg a szentótt víz. A vizet üvegben vagy valamilyen edényekben, korsókban hozták haza a szentkútról. Áruták ott azokat

a korszókat Doroszlón, de vittek is. Rá vót írva, hogy doroszlói emlék. Hát vót kék is, meg csak ilyen egyszerű (mázatlan) barna mázas, világos meg rózsaszín.”

A falu közismert búcsúvezetőjének unokája, Márkus József ezt mesélte: „Nagyapám Márkus József (1876–1968) előénekes, búcsúvezető vót. Legjobban a 20-as években jártak búcsúkra szervezeten, gyalogosan – a kocsi csak a poggyászt vitte. Ű csak a Máriát tisztöte, Máriát hívta segítségű. Az is hányzó vót eszembe. És aszongya meg is álmodta egyszé. Nagy vihart jelentettek hogy hó lesz, vihar lesz Galíciába – az Lengyelországban van. Aztán vót Karintiába, az olaszokná van Karintia és a szászokná. És aszongya, no álmodtam éjszaka, lefeküdtem szép kápolna vót, aszongya Jóska, te ne félj semmitű. Két gyerek keletegetett, keletegetett, meg minden. Hát akarok keni, hej lökdös mán, hé mi van. Fölébredek, hát ránk esett két suk hó. Lelepett bennünket. Hányan utána is oda veszték, de engem nem ért semmi baj. Ebbe hiszek . . . Regge főket, nem vót ideje, csak elmondta Jézus segíj! Hál Istennek megsegítette. Mellette ott hullottak el a katonák. Szűz Mária és Istennek Szent Fia, aszongya, megsegít!”

„Édesapám M. Sándor (1907–1990) is vallásos ember vót, vallásos Sándornak hiták a faluban.

(Sokat mesét nagyapám. Az Űr Jézus amikó a földön járt, a Szent Péterrel mentek. Oszt akkó tanát az Űr Jézus egy dénárt, szólt Szent Péternek. Aszongya Szent Péter olyan kis pézé lehajúni, az Űr Jézus fővette.) Amikó ejött a búcsúk ideje, így meséte öregapám (nagyapám): A zentai Jóska bácsi agitát köztünk, Domány Jóska bácsi nagyon jó ember vót, amikó Ű szót (aszonta) möntünk.

Az imakönyvbe mái napig benne vannak azok a Mária-énekek, amiket búcsúkó énekötek.

Azé imádkoztak azok, akik a búcsúra mentek, hogy a családjukat ne érje semmi, hogy az életben megsegítse öket a Szűzanya. A Felsőhegyről érkező búcsújárókat Doroszlóra érkezésük alkalmáva mán messziről megismerték a jelükürül: a fehér színürül, s általában fehér színű virágokból kirakott F betű vót, amit elöl vittek. Szépen fogadták öket, a templomig mentek, ott letették a lobogókat.”

A szentkúthoz ima után járultak. Sokan megmosdottak a szentkút mosakodómedencéjénél, de főként a magukkal vitt üvegeket, korszókat töltötték meg, hogy vigyenek az otthonmaradottaknak is, mivel erősen hittek a gyógyító crejében. Többen bizonygatták, hogy az a szentvíz soha nem lesz zavaros, három–négy év múlva sem kövesedik be. Keresztúti ájzatosságot is végeztek a búcsúok.

A zarándokcsoportot harangszó köszöntötte érkezéskor és távozáskor is.

Tóth Júlia (1917) is volt búcsúvezető, de ő már abban az időben, amikor busszal szervezték a zarándokutakat. Doroszlóra ment a helybeliekkel majdnem minden évben. A búcsúok útikönyvéből dr. Hamath Károly által összeállított, a Római Katolikus Plébániahivatal 1974-ben kiadott nyomtatványából énekelték az énekeket indulás elöött, az út menti keresztelnél és érkezéskor is.

A szokásos egyházi énekek és imák mellett (három miatyánkot és üdvözlégyet szoktak imádkozni) a hívó közösség gyakran fordult imával a jó Isten

áldásáért (az adatközlő szerint mindenütt keresték, de nem találták egy könyvben sem ilyen szöveggel a következő imát):

*Mindenek szemei tebenned bízunk Úristen
Te adsz nekünk eledelt alkalmas időben,
Fölnyitod kezeidet és betöltesz minden élőket áldásoddal
Te táplálsz az ég madarait, Te adsz esőt és napfényt.
Fogadd oltalmadba kegyesen vetéseinket, szántóföldjeinket,
Adj rájuk bölcs áldásod szerint meleget, hideget esőt és harmatot
Jutalmazd meg fáradságos munkánkat bő áldással,
Öntözd meg kegyelmeid harmatával,
Bocsásd a földi javakat a Te magasztalásodra
és szegény lelkünk üdvéért.*

A szenteltvíz használata mellett a beteg gyerek gyógyításakor gyakran imádsággal fordultak a jó Istenhez. Az adatközlők nem tudták ezeket a szövegeket, hiszen csak kivételes személyek végezték a ráolvasást, és sokszor féltve őrizték titkukat. Újházi Teréz így emlékezett vissza:

„Az én nagymamám tudott olyan imádságot is.

Atyaisten meggyógyítsa, fiúisten széteszlassa . . .

Vót egy gyerek, már nem tudtak vele mit csinálni az orvosok lemondottak róla. Nagymamám meggyógyította. Jelentették ezt a papnak, az magához hívatta. Azt mondta neki: Eta néni, ne csinálja ezt többet.”

A lejegyzett szövegekből az adatközlők szavaiból ezeket a következtetéseket vonhatjuk le: Felsőhegyen fontos tényező az egyén vallásosságában a búcsúkra járás és a Mária-tisztelet. Mondhatjuk úgy is, hogy ez a népi vallásosság fokmérője.

JEGYZETEK

¹ A felsőhegyi plébánosok névsora:

Ciráki Zsigmond 1892 és 1914 közötti végezte papi teendőit Felsőhegyen

Horváth Gyula, 1914–1921

Finta János, 1921–1947

Csajkás Antal (Antonius), 1947–1958

Nacsa Sándor (Alexander), 1958–1959

Bartusz József (Josephus), 1959–1964 (1995-ben halt meg Zentán)

Tari János (Joannes), 1964–1969

Sóti Imre (Emericus), 1969–1971

Nacsa Sándor (Alexander), 1971–1993

Nagy József (Josephus) esperesplébános (1993. július 1-jétől napjainkig végzi Felsőhegyen a plébánosi teendőket)

* Kresz Mária: *Magyar fazekasművészet*, Corvina, Budapest–Forum, Újvidék, 1991, 31. l.

² A zentai Városi Múzeumban és Pece Árpád magángyűjteményében is van ilyen korszó

ADATKÖZLŐK

Márkus József (1934), Felsőhegy
Mucsi István (1911), Felsőhegy
Tóth Júlia (1917), Felsőhegy
Újházi Teréz (1928), Felsőhegy

IRODALOM

BARNA Gábor
1990 *Búcsújáró és kegyhelyek Magyarországon*
KOVÁCS Endre
1982 *Doroszló hiedelemvilága*. Forum, Újvidék
RAJ Rozália, NAGY István
1993 *Bajkúti Szűz Mária, könyörögj érettünk*. Tóthfalu